

Cała prawda o...

Suplement do scenariusza „Zaprawdę powiadam wam...”

Charakterystyka zajęć:

- czas: 45 minut,
- adresat: uczniowie klas 7-8 szkół podstawowych, 1-2 klas liceum,
- scenariusz powstał jako pomoc dydaktyczna dla nauczycieli, którzy byli z uczniami na spektaklu *Baron Münchhausen* (reż. K. Dworakowski) w Teatrze Animacji w Poznaniu.

Cel główny:

- wykształcenie aparatu teoretycznego przydatnego podczas czytania tekstu,
- czytanie tekstu z pogłębionym zrozumieniem,
- wykształcenie umiejętności dostrzegania i interpretacji szeroko rozumianej wieloaspektowości spektaklu teatralnego.

Cele szczegółowe:

- uczeń zna filozoficzne pojęcie narracji i dyskursu,
- uczeń rozumie różnicowanie narracyjne odczytywanych tekstów.

Metody:

- dyskusja, praca w grupach,
- analiza tekstów źródłowych,
- wykorzystanie Kart Opowieści jako narzędzia edukacyjnego.

Środki dydaktyczne:

- teksty źródłowe,
- tablica lub flipchart,
- Karty Opowieści.

Przebieg i harmonogram zajęć

PKT	DZIAŁANIA DO PRZEPROWADZENIA NA LEKCJI	CZAS
1	Sprawy organizacyjne (dotyczy całości lekcji)	4 min.
2	Wprowadzenie	2 min.
3	Odczytanie tekstów	6 min.
4	Analiza tekstów	13 min.
5	Prezentacja pojęć narracja i dyskurs	6 min.
6	Praca twórcza w grupach	15 min.

Przed rozpoczęciem zajęć.

Scenariusz ma na celu przybliżenie uczniom znaczenia pojęcia narracji w ujęciu filozoficznym. Z tej perspektywy oznacza ono, że poszczególne fakty możemy opisywać z różnych punktów widzenia. Obrane zaś perspektywy, nie przekłamując faktów, zmieniają sposób odbioru faktów i myślenia o konsekwencjach, jakie wywołały.

Sprawa ta wydaje się oczywista, ale w kontekście badań społecznych czy historii, często daje się słyszeć zdania: „Wszyscy wiemy, jakie są fakty” albo „To oczywiste, wystarczy sięgnąć do źródeł”, które radykalnie zaprzeczają stwierdzeniu opisanemu w powyższym akapicie.

Niniejsze zajęcia przeprowadzić można na kilka sposobów, np. oferując artykuły prasowe dotyczące analizy tego samego wydarzenia opisanego z różnych punktów widzenia lub (co może być łatwiejsze) analizując różne interpretacje tego samego wydarzenia historycznego.

1. Sprawy organizacyjne.

2. Wstęp do zajęć.

- a. przedstaw uczniom ideę scenariusza i planowany przebieg zajęć.

3. Odczytanie tekstów.

- a. rozdaj uczniom teksty źródłowe dot. Simone de Beauvoir
- b. przeczytaj na głos artykuł o Platonie,
- c. daj uczniom czas na przeczytanie tekstu źródłowego, który od Ciebie dostali.

4. Analiza tekstów.

Uczniowie po lekturach tekstu bazowego i tekstu źródłowego, powinni zacząć dostrzegać różnice w sposobie prezentacji poszczególnych faktów. Na tej podstawie powinni pomóc Ci w wypełnieniu poniższej tabelki.

Analiza tekstów źródłowych.

wypełniamy poniższą tabelę w odniesieniu do tekstu czytanego na głos; w tej części konieczny jest intensywny udział nauczyciela; na podstawie wypełnionej tabeli, odnoszącej się do tekstu bazowego Platonia, uczniowie będą mogli wypełnić drugą część dotyczącą tekstu źródłowego,

- a. z udziałem uczniów wypełniamy tabelę dla tekstu źródłowego,
- b. prezentacja wyników pracy w grupach na forum klasy.

Poniżej zamieszczam przykładową tabelę. Jak ona jednak w efekcie będzie wyglądać – pozostawiam Tobie. To tylko przykład, który można rozbudowywać i poszerzać. Można ją przeredagować, na przykład tylko pod kątem płci, rodziny itp. Pozostawiam to Twoim zainteresowaniom i potrzebom.

Poniżej wybrałem maksymalnie szeroką perspektywę – dyskurs społeczny.

Kategoria	Platon V w. p.n.e.	Simone de Beauvoir 1949
Rola Państwa	dominująca; regulator życia społecznego	państwo nieobecne w prywatnych decyzjach obywateli; robią oni, co chcą, a Państwo zapewnia warunki do ich samookreślenia
Kobieta	rola społecznie zdefiniowana; znaczenie regulowane przydatnością dla podtrzymania Państwa	dotychczas: zabawka, próżniaczka, „niewolnica” domowa; postulaty: powinna być wolna, decydująca o swoim losie, niezależna
Mężczyzna	rola społecznie zdefiniowana; znaczenie regulowane przydatnością dla podtrzymania Państwa	dominujący, określający i władający kobietą i jej prawami; ignorant; wytwórca kultury i świata
Płeć	określona i zdefiniowana	wytwarzająca się kulturowo
Antykoncepcja	brak informacji	powszechna. mocno rozwinięta
Relacja równości	podległa względem Państwa i mężczyzny	nie istnieje; to dopiero postulat
Seksualność	pełna regulacja	dowolność i świadomy wybór wolnych ludzi
Inne pomysły uczniów.		

W tym momencie powinien pojawić się oczywisty wniosek – nawet zagadnienia tak dla nas oczywiste, jak to, co to znaczy być kobietą, mężczyzną i stanowić rodzinę, są tak naprawdę zagadnieniami bardzo skomplikowanymi i niejasnymi. Jak to jest możliwe?

5. Prezentacja pojęcia narracja oraz dyskurs.

Humaniści, do ujmowania dynamiki pojęć oraz sposobów ich ekspresji, używają dwóch terminów: narracja i dyskurs.

Słownik języka polskiego definiuje słowo narracja następująco:

1. «*sposób wypowiedzi w utworze epickim, mający na celu przedstawienie zdarzeń w określonym porządku czasowym*»
2. «*opowiadanie*»

Na gruncie filozoficznym sprawa jest oczywiście dużo bardziej skomplikowana. Chętnych do zgłębienia historii pojęcia zapraszam do lektury tekstów Andrzeja Radomskiegoⁱ.

Dla potrzeb niniejszego scenariusza sugeruję jednak skoncentrować się na teorii narracji wg Haydena White'a. Ten amerykański badacz kultury zdefiniował narrację jako literacką formę artykulacji doświadczenia danej jednostki. Każda z tych form prefigurowana (zapisywana jest w naszym umyśle na poziomie historycznym oraz podświadomym. Co to oznacza?

Każda wypowiedź:

- determinowana jest w sposób nieświadomy; człowiek nie zdaje sobie sprawy z wszystkich czynników społecznych i psychologicznych wpływających na jego zachowanie;
- ma charakter synchroniczny – jest komunikatywna i równie nieświadoma dla wszystkich współżyjących; zachowujemy się w jakiś sposób i jest to standardowe w danym kontekście społecznym i historycznym; dlatego też tak trudno podejmować nam namysł nad nami samymi; dużo łatwiej jest to zrobić w ujęciu historycznym, stąd zaproponowany tu dobór tekstów źródłowych,
- jest zmienna diachronicznie – ma charakter historycznie zmienny; dzisiejsi historycy czy politycy wypowiadają się zupełnie inaczej niż sto czy pięćset lat temu,
- jest tropowana i rodzajowa; każda wypowiedź historyczna ubierana jest w odpowiednie rodzaje i tropy literackie nadające jej oryginalny i specyficzny wydźwięk językowy charakterystyczny dla danego miejsca i czasu.

Drugim ważnym pojęciem pozostaje termin dyskursu. Dyskurs to wg słownika PWN:

1. «*dyskusja na tematy naukowe*»
2. «*wywód przeprowadzony na zasadzie ściśle logicznego wnioskowania*»

Oczywiście, z punktu widzenia filozofii, to znów tylko część prawdy. Tradycyjnie należałoby wymienić wielu badaczy, którzy definiowali dyskurs w rozmaity sposób (Derrida, Deleuze, Lacan), my jednak pozostaniemy przy myśleniu charakterystycznym dla Michela Foucaultⁱⁱ.

Upraszczając wywód: dyskurs to sposób prowadzenia dyskusji i wnioskowania. To twór językowy, forma historycznie i kulturowo zdeterminowanego myślenia i mówienia o czymś, posiadająca charakterystyczne dla siebie słownictwo.

Banalizując, dyskurs można przyrównać do kłócących się partii politycznych, które jesteśmy w stanie rozpoznać po używanych słowach demaskujących bliskie mówcom

wartości. Dyskursy różnią się jednak tym, że używane są w naukach społecznych do definiowania i opisywania zjawisk kulturowych i historycznych.

Potocznie słowo dyskurs traktowane jest najczęściej jako wypadkowa naukowej i słownikowej definicji.

Komentarz dla nauczyciela

W tym przypadku dyskurs byłby dyskursem filozoficznym na przykład dotyczącym rodziny (może przecież dotyczyć również męskości, kobiecości, koncepcji państwa). Dziś raczej nie kwestionuje się jeszcze faktu, że to kobiety rodzą dzieci, które powstają na skutek stosunku z mężczyzną. Wspólne utrzymanie dzieci jest obowiązkiem obojga rodziców, przy czym zwyczajowo matka swym zachowaniem uczy wzorca kobiecości, ojciec zaś męskości.

Brzmi to jak truizm, ale jeśli uświadomimy sobie różne podejścia do kwestii *in vitro* (znanej pod subtelną nazwą „dziecka z probówki”) ze strony społeczeństwa, badania nad dzieworództwem, zmianę społecznego statusu kobiety i rozumienia jej roli (kobiety będąc aktywne zawodowo coraz częściej utrzymują dom, podczas gdy mężczyźni opiekują się dzieckiem/dziećmi) i mężczyzny (jakie dziś ma znaczenie fraza „samotny ojciec”, a jakie miała 50 lat temu?), dynamikę związków międzyludzkich (związki nieformalne, sakramentalne, konkordatowe, jednostronne, homoseksualne, swingujące, wolne, otwarte, papierowe), wtedy sprawa znacznie się komplikuje i staje się wieloznaczna.

Problemy te zmieniają się i w zależności od momentu historycznego opisywane są w rozmaity sposób. Kwestia *in vitro* nie była znana Platonowi; z kolei przed de Beauvoir, palenie papierosów czy fakt samorealizacji kobiety w roli innej niż gospodyni domowa wywoływał konsternację.

Narratywizm (tworzenie opowieści o faktach minionych) i teoria dyskursu pytają zatem, co wydarzyło się „pomiędzy” tymi jednostkami czasu, jak zmieniły się wartości, przedefiniowały słowa takie jak: ojciec, matka, wychowanie dzieci. To terminy znane od paru tysięcy lat. Ktoś może myśleć, że to tylko słowa. Tak. Oczywiście. Ale prawie w każdej epoce oznaczają one kogoś i coś zupełnie innego.

Zaproponowane teorie narratywizmu i dyskursu dokonują refleksji nad tymi słowami i wskazują na historyczną zmienność wartości i stanów kultury, co często stoi w sprzeczności z opisami nominalistycznymi świata, w którym istota i definicja zjawisk mają charakter niezmienny. Widać to bardzo dobrze w wypowiedziach dotyczących sprzecznych opinii, jaka jest z natury kobieta i jaki jest mężczyzna.

Dlatego też, aby różnice te dobrze wybrzmiały i dały się scharakteryzować, użyłem fragmentu tekstu opisującego poglądy filozofów, których dzieli długi przedział czasowy. Użyte artykuły są o tyle trafnie dobrane, że nie nastęrczają problemów interpretacyjnych związanych z trudnością użytego języka (który zresztą, w obu przypadkach, ma swój osobny, historyczny kontekst).

6. Praca twórcza w grupach

- a. podziel uczniów na 3-, 4-osobowe grupy,
- b. wręcz uczniom Karty Opowieści,

- c. wydaj polecenie: *Niech wylosowane przez Ciebie symbole Kart Opowieści staną się podstawą do stworzenia opowieści.*
- d. prezentacja wybranych opowieści na forum klasy.

Podpowiedź: trudno, żeby młodzież napisała tekst filozoficzny inspirowany historycznie.

Dlatego można zainspirować uczniów poniższymi wskazówkami:

- zaproponować jeden temat opowieści (np. może to być jakieś wydarzenie z życia szkoły, np. wybór nowego dyrektora, zastępstwo na lekcji, zakaz sprzedaży drożdżówek),
- pokierować ucznia tak, aby celowo nacechował stylistycznie opowieść (np. tak, aby tekst brzmiał, jak np. tekst prawniczy: *Zgodnie z ustawą X z dnia 4 V 2008 dokonano zmiany Dyrektora*),
- zasugerować emocjonalne zaangażowanie (*Radość wstąpiła w zatrwożone o przyszłość serca naszych uczniów, kiedy ukochany Dyrektor...*);
- podpowiedzieć język marketingowo-reklamowy (*Nowy nauczyciel nie ma wątpliwości – Nauczę 4c równań z parametrem innowacyjną metodą Packarda. To trudne zadania – mówi nauczyciel – ale z moimi narzędziami na pewno sobie poradzę, podobnie jak z 6a!*) itp.

7. Zadanie domowe

Na podstawie poznanych przez Ciebie modeli dyskursu / narracji, spróbuj dokonać analizy porównawczej dwóch tekstów prasowych napisanych z odmiennej perspektywy, ale dotyczącej tego samego tematu.

ⁱ Andrzej Radomski, *Wielkie narracje a mikronarracje – etyczne dylematy współczesnego pisarstwa historycznego*, w: *Narracje – (Auto)biografia – Etyka* (red. Leszek Koczanowicz), Wrocław 2005.

ⁱⁱ Michel Foucault, *Słowa i rzeczy: Archeologia nauk humanistycznych*, wyd. I, Gdańsk 2005.